

אופליה

מה סופר,	מי רוכין,	מי נצב,
מה סופר וכה לריק?	מי רוכין על תחנה?	מי נצב למראשות?...
מה בולט בלא עת	מי רוחב ומתפנין	מי תזקע אישוניו
את הרמט הפתניק?	עם הנשם הנזשא?	בשינוך התלושות?...
אבדה!	אהוקה!	ענונה!
לנשמה--טלית תחטא.	לחיים--מקסם תקן	להקנה--פאור זהב,
בפאור--אפרות הזיק.	בפטר--תמלת השעה..	באטון--פלדת אשיות...
בכי תודה..	מות--איכה..	אבוקה..
בכי תודה..	מות--איכה..	אבוקה..
מקונן, וכה לריק..	נצטנף על תחנה.	נתיצבה למראשות.

מאנגלית: י. חרי

ברטרנד רוססל

מטרות החנוך

חתלתולה לצוד עכבר ולשחק בו--הוא גם מעשה המיליטריסטן ביצור ילוד האשה. החתולה אוהבת את גורה אבל אינה אוהבת את העכבר. המיליטריסטן אוהב את בנו אבל אינו נכון לאהוב את בניהם של אויבי ארצו.

ואף אלה שרוחשים אהבה לכל האדם עלולים לטעות באהבה זו בעקב תפיסה מוטעית על מהותם של החיים המתוקנים. לפיכך, לפני שאמשיך את דברי בענין זה אנסה לציין תחילה את זה שאני רואה בו את יתרון האדם, בלי שאגע בחיי המעשה או בשיטות החנוך שעל ידן אפשר יהיה לטפח יתרון זה. בתמונה זו אסתייע אח"כ בשעה שנבוא לבחון את החנוך על פרטיו השונים.

בראשונה נפריד בין שני דברים שהם שונים: בין התכונות הרצויות רק בחלק של האנושיות, ובין התכונות אשר צריכות להיות נחלת כל האדם. אנו רוצים באמנים, אולם רוצים גם באנשי מדע. אנו רוצים באדמיניסטרטורים מובהקים ורוצים גם באכרים, בטוחנים ובאופים. התכונות המעצבות אדם גדול בכון מסוים הן עפ"ר ממין כזה שעלולות להיות בהחלט בלתי רצויות בנפלאן בחלקן של כל האדם. עבודת יומו של פיטן כפי שהיא מתוארת אצל שלי, ראויה ודאי לשבח אצל פיטן ואינה טובה כלל, נאמר, אצל נושא המכתבים. אי לכך, מן הנמנע הוא שנטה את דרך החנוך בכון של עצוב כל האדם בתכונות פיטן, לעומתן, יש תכונות הרצויות לכל האדם. ובמעמדי זה אדון באלה לבד.

אינני מבדיל כלל בין חנוך איש לבין חנוכה של אשה, להוציא אולי סוגי עבודה מסוימים לאשה שתזקק לטפל בתינוק. אולם, הבדל זה, אינו יותר מההבדל שבין האכר לבין הטוחן. אין זה הבדל יסודי ואינו טעון בירור מיוחד במקום זה.

אציין ארבע תכונות אשר נראות לי להוות ביחד את היסוד לאופי אידאלי. תכונות אלה הן: חיוניות, אומץ רוח, רגישות ותרבות. אינני אומר כי רשימה זו כוללת ומקיפה את הכל, אולם אני סבור כי היא מעבירה אותנו על פני מרחק רב, ואני מאמין באמונה שלמה.

ב

אמנם, אין זה חוק הטבע שאין חלים בו יוצאים מן הכלל. האדם הרע ההורג את העריץ, יען כי עמד להענישו בעד פשעים שפשע-- תוצאות מעשהו אולי טובים, אע"פ שהוא ומעשהו רעים, ובכל זאת נוכל לאמור, כי בדרך כלל מעשיה של חברה, המורכבת מאנשים טובים יהיו טובים ממעשיה של חברה מורכבת מאנשים רעים ונבערים מדעת. ולעצם הענין: הילדים מרגישים בחוש ויודעים להבחין היטב בין אלה שדורשים להם טוב כאמת, לבין אלה שרואים בהם רק חומר היולי לשמש לאיזו שהיא מטרה אחרת. ואם פגומה אהבתו של המורה לחניכו--פגומים גם אפיו של הילד וגם חרותו הפנימית והתפתחותו הרוחנית. ואין פירושה של אהבה זו אלא שהמורה ירגיש את הילד כתכלית בפני עצמו. בעצם, זו היא גם המדה שאנו מודדים בה את עצמנו. בבקשנו את הטוב לעצמנו אין אנו דורשים הוכחה תחילה, כי ספוק רצוננו זה עשוי לקדם במשהו איזו שהיא מטרה נשגבה. וזוהי גם הרגשתם של כל אב ואם האוהבים את ילדיהם. הם רוצים שהילדים יגדלו בריאים וחסונים, שיהיו תלמידים טובים בביה"ס וכדומה לכך, בדיוק באותו האופן שהם רוצים במשהו לעצמם. כוונות אלה אינן מחייבות שלילה עצמית מצדם ואף אין הן נובעות מתוך איזה עקרון מופשט לצדק. זהו החוש האבהי. וחוש אבהי זה אינו מצטמצם דוקא בתחומי משפחה בלבד. בצורתו המורכבת הוא מצוי אצל כל איש המיועד להיות מורה טוב לילדים קטנים. כשהתלמידים גדלים--חשיבותו של הדבר פוחת. אולם, רק בידי אלה הנושאים בנפשם את התכונה הזאת מותר למסור את עריכת תכניות החנוך. אלה הרואים את אחד מתפקידי של החנוך לגדל גברים הנכונים להרוג ולהרג בשל דברים של מה בכך--לקוי אצלם החוש האבהי. ודוקא בידי אלה מסורה ספינת החנוך בכל הארצות הנאורות--להוציא את דנמרק ואת סין.

ברם, אין זה מספיק עוד שהמחנך יאהב את חניכו. דרוש גם שיהיה לו מושג נכון על יתרון האדם ביקום. החתולה מלמדת את

שבין החי, יש טעם לחשוב, אינם חשים באפן אינסטינקטיבי באויביהם הטבעיים אלא מקבלים את ההרגשה הזו מאבותיהם. כשאנשים מגדלים אותם, הרבה מיני פחד המצויים אצל בני מינם נעדרים לגמרי. אבל הפחד הוא בעל אופי מדבק במדה מרובה מאד. ילדים מקבלים אותו מהזקנים מהם, גם בשעה שהזקנים אינם יודעים כלל שגלוהו. את פחד האמהות או האומנות מחקים הילדים במהירות רבה במשחק דמיונם. עד היום הזה רואים הגברים כמושך באשה, כשהיא רוויה פחד אי-רציונלי, כי על ידי כך ניתנה להם ההודמנות להראות כמגינים עליה, מבלי לבוא בסכנה עליה כלל. בניהם של גברים אלה ירשו את הפחד מאמותיהם, ואחר כך היה צורך לחנכם שוב ולהחזיר להם את אומץ לב שמעולם לא היו מאבדים, לו אבותיהם לא רצו להקל בכבוד אמם. שעבוד האשה גרם לרעה גדולה מאד, וענין הפחד הזה משמש לנו רק דוגמא מקרית אחת שבאה כתוצאה משעבוד זה. אינני דן כרגע על הדרכים שעל ידם נוכל להקטין את הרגשת הפחד, על זה עוד אעמוד אחר כך, אולם כאן אעמוד רק על שאלה אחת המתעוררת כאן, היינו, האם נוכל להשאיר שבעי רצון באופן הטפול בפחד, באמצעי הדכוי המקובלים, או ששומה עלינו למצוא איזה אמצעי אחר שיהיה מועיל יותר, זו ועוד, לפנינו, חונכה רק האריסטוקרטיה על המדה של חוסר פחד. את האומות, המעמדות והמינים המשועבדים ראו לטוב להשאיר בפחדם. מבחן אומץ הלב היה מצוי במעשי ההתנהגות. על גבר אסור לברוח משדה המערכה, עליו להיות מומחה בכמה מיני ספורט "גבריים", עליו לשמור על כבוש עצמו בשעת שרפה, שבר אניה, רעידת אדמה וכיו"ב, ושומה עליו לא רק לעשות את הדבר הנכון בשעתו, אלא הוא צריך גם להמנע מלהחזיר, מלרעוד, מלנשום בכבדות, או לגלות איזה אות אחר שיראה כפחד. לכל זה אני מיחס באמת חשיבות מרובה מאד, והייתי רוצה לראות את אומץ הלב הזה מטופח בכל האומות, בכל המעמדות ובשני המינים. ובשעה שהשיטה שמשתמשים בה לטפוח תכונה זו היא שיטת הדכוי. בהכרח גוררת היא אחריה את הרעה הכרוכה תמיד בשמוש בה. העטת קלון וגנאי היו תמיד הנשק החרף בעצוב אומץ הלב, ולמעשה גרם השמוש בנשק זה רק לקונפליקט בין הפחדים שבאדם, ובמלחמה זו גבר, כנראה, הפחד מפני ההרשעה הפומבית והכריע את הכף. "לעולם דבר אמת, מלבד בשעה שדבר מה מאיים עליך" היתה הלכה שהורו לי בילדותי. אינני מסכים לתנאי זה. יש להתגבר על הפחד לא רק במעשה אלא גם בהרגשה, ולא רק בהרגשה הכרתית, אלא גם בתת-הכרתית. הנצחון החצוני על הפחד, שהשביע את רצון התורה האריסטוקרטית, משאיר את הפעולה וההשפעה האימפולסית מתחת לשטח וגורמת לידי ריאקציות מסולפות. שאין רואים בהם אח"כ את עקבות הפחד המדוכא. אינני מתכוון כאן ל"זעזוע העור", שזיקתו לפחד גלויה לכל עין. אני מתכוון כאן לשיטת הדכוי והעריצות שהמעמדות השליטים מבקשים להשאיר בכחם, את התנשאותם הם ואת עוזם. אם קצין בריטי בשנחי מצוה כיום לירות בגבם של קבוצת סטודנטים סינים בלתי מזוינים ומבלי שהזהירם על מעשהו, הרי הוא נתון ברשות הפחד בדיוק באותה מדה שנתון בו החיל הבורח משדה המערכה. אולם, אריסטוקרסיות צבאיות אינן משכילות די כדי לעקב פעולות כאלה עד מקורן הפסיכולוגי, והן רואות דוקא בפעולות אלה סימן לכח והלך רוח נאות. מנקודת השקפה פסיכולוגית ופיסיולוגית, הפחד והכעס שתי תכונות הדומות מאד, האדם המתמלא חימה אינו נמצא על מדרגה גבוהה של אומץ לב. האכזריות הנעשות בצורה ואופן אחד בדכוי

כי על ידי טפוח גופני נאות, טפוח הרגשתי ואינטלקטואלי, תכונות אלה ניתנות להיות נחלת כל אדם. עתה, אגש לבחון כל אחת ואחת מתכונות אלה לפי סדרן.

חינויות. תכונה היא יותר פיזיולוגית מאשר רוחנית. היא מצויה תמיד כנראה, במקום שמצב הבריאות—שלם, ונוטה ללכת ולהתמעט עם הגיל העולה ובהדרגה הולכת ופוחתת עד הגיעה לאפס בגיל הזקנה. אצל ילדים חזקים היא עולה במהירות רבה ומגיעה לפסגתה עוד לפני שהגיע לגיל ביה"ס ונוטה ללכת ולגרע עם הכניסה לרשות החנוך. במקום שהיא מצויה, הרגשת החיים מלווה עונג, מבלי שתהא קשורה עם איזה שהוא גורם תענוג מיוחד. היא מגדילה את השמחה ומקטינה את הצער; היא מקלה על השתוף עם כל מאורעות החיים ומסייעת ע"י כך לתפיסה אובייקטיבית, החכרחת לצלילות המח. בני אדם עשויים לשקוע בתוך עצמם ולהיות לבלתי מסוגלים כלל לשים את לבם למראה עיניהם ולשמע אזניהם ולתפוס משהו מחוצה להם. השתקעות זו בתוך עצמו צרה גדולה היא לאדם, שהיא גוררת אחריה שממון בנפש או גם נכות-רוח הרעה מזה. היא משמשת גם עכוב פטלי לתועלתיות. להוציא אולי מקרים בודדים. היא קושרת את האדם ומקנה לו ענין בעולם החיצוני ומקנה לו את הכח לעמל קשה. היא גם מעוז טוב ומגן בפני רגש הקנאה, באשר היא עושה ארץ עצם קיומו של האדם נעימה. הואיל והקנאה היא אחד ממקורות האסונות הגדולים הבאים על האדם, הרי סגולה זו בחינויות יקרה מאד וערכה רב. ודאי, ישנם גם דברים רעים המזדהים אתה. זאת, למשל, של לביא בריא. וישנן סגולות יפות המצויות בהעדרה. לניוטן וללוק, למשל, היה מעט מאד מתכונה זו, ושני אלה היו בכל זאת רגזנים ואנשי קנאה שבראות טובה יותר היתה גואלת אותם מכך. ניתן לאמר, כי מכל מריבתו של ניוטון עם ליבניץ, זאת שהרסה את המתמטיקה האנגלית לתקופה של יותר ממאה שנה אפשר היה להמנע, לו ניוטון היה בריא ומוכשר להנות מתענוגות רגילים. אולם, על אף הגבולותיה, אני חושב את התכונה הזאת בין התכונות שמציאותן אצל כל האנשים חשובה ביותר.

לאומץ הלב—התכונה השניה ברשימתנו—יש כמה וכמה צורות שכל אחת מהן שוב מורכבת מכמה פנים. העדרו של פחד הוא דבר אחד, והכח להשתלט עליו הוא דבר שני. העדרו של פחד הוא ענין אחד, אם הפחד הוא רציונלי, ושוב ענין אחר בשעה שהוא בלתי רציונלי. העדרו של פחד אי-רציונלי הוא ודאי מדה טובה. הוא הדין גם בנוגע לכח להשתלט עליו. אבל העדרו של פחד רציונלי הוא כבר דבר שיוכח חל בו. את הדיון בשאלות אלה אדחה עד שאעמוד קצת על יתר הצורות של אומץ הלב.

לפחד אי-הרציונלי יש חלק גדול מאד בחיים האינ-סטינקטיביים והפנימיים של רוב האנשים. בצורותיו הפתולוגיות כעין תסביך האימה וכיו"ב—אינו ענין לכאן אלא לרופאי מחלות רוח. אולם, בצורותיו הקלות יותר הוא מצוי אצל כל אלה הנחשבים לבעלי שכל צלול, כעין ההרגשה הסתמית על סכנות האורבות מאחורי הכתלים, או אותה אימה מיוחדת מפני דברים שאין בהם משום סכנה כלל, כעין הפחד מפני עכברים או עכבישים. לפנינו חשבו, כי הרבה מיני פחד הם אינסטינקטיביים, אולם דבר זה הועמד עתה על ידי רוב החוקרים בסמן השאלה, נראה, שמיני פחד אינסטינקטיביים ישנם מעט מאד, כגון הפחד מפני קולות חזקים, אולם גם אלה נובעים בחלקם הגדול מתוך הנסיון בעבר או מתוך הדמיון. הפחד מפני החשכה, למשל, נראה להיות כולו פרי הדמיון, בעלי החוליות

יאבדו הערצה רודף אותם תמיד. חנוך ה-עניויות" שהיו עד היום מלמדים בחשק כה רב לחניכים היה האמצעי שבו עצבו את הצורה המוסלפת הזאת. מדת ה-עניויות" הכניעה את הרגשת הכבוד העצמי— בדבור, אולם לא דכאה את הרצון לנחול כבוד מאחרים. היא הפכה את ההשפלה העצמית. השפלה מלולית. לאמצעי להשגת אמונם של הבריות, ויצרה על ידי כך צביעות רבה וזיוף ההרגשות. לילדים למדו הכנעה בלתי הגיונית. והם שוב, בגדלם תבעו אותה מאחרים. אמרו, שרק אלה שלמדו לציית. יודעים לצוות. לדעת. אף איש אינו צריך ללמוד לציית ואף איש בל ינסה לצוות. אינני מתכוון לאמר בזה כי אין צורך ולא יהיו מנהיגים במפעלים קואופרטיביים. אולם כוחם לא יהיה רב מכחו של מנהל התחרות כדור רגל, שנשמעים לו מתוך רצון חפשי כדי להגיע לידי המטרה המיועדת. והמטרה שאנו שואפים אליה תהא זאת שתבוא מרצוננו אנו ולא זאת שתבוא מרצונה של אוטוריטטה חיצונית. ומטרותינו אנו אל תוטלנה בכח על אחרים. זהו הדבר שאני מתכוון לו באמרי אף איש בל יצווה ואף איש בל יציית.

(עוד יבוא)

התקוממות כושים, בהכנעת קשר קומונוסטי או בסכנות אחרות המאמות על האריסטוקרטיה, אכזריות זו היא שלוחה ונצר ממורך הלב והפחדנות וראויה לאותה מדה של תעוב שאנו נותנים לצורות הגלויות יותר של רעה זו. אני מאמין, שניתן לחנך אנשים ונשים רגילים באופן כזה שהם יהיו מוכשרים לחיות בלי פחד. עד היום רק מתי מספר של גבורים וקדושים הגיעו לכך, אולם כמעשיהם יכולים לעשות גם אחרים אם רק יראו להם את הדרך הנכונה. אומץ הלב שאינו עומד רק על דכוי. מורכב ממספר גורמים: אתחיל בפשוטים ביותר, — בריאות חיוניות — תועלתם מרובה, אולם מציאותם אינה הכרחית. נסיון וידיעה במצבי סכנה רצויים מאד. אולם בשעת בואנו לבחון את אומץ הלב לא במצב זה או אחר, אלא את אומץ הלב הכללי, האוניברסלי, הרי הנכסף הוא דבר מה יותר יסודי. זה שאנו זקוקים לו הוא קומבינציה של כבוד עצמי יחד עם השקפה בלתי אישית על החיים. נתחיל בהכרת ערך עצמי. יש אנשים אשר חייהם נובעים מבפנים ויש שחייהם אינם אלא ראי מכל מה שחושבים ומדברים שכניהם. אצל האחרונים לעולם אינו יכול להיות אומץ לב אמתי. הם מוכרחים להיות תמיד נעצרים על ידי האחרים והפחד שמא

פנחס לנדר

אֵטִי מוֹת

וְעַל קִבִּי רָקֵב יִצְלַע חַלּוֹם בְּלַיִל
 אֵל מִזֶּן נִקְשָׁה וְאֵל מִרְחוֹן פִּשְׁפֹּשׁ
 לְחִשׁוֹף שְׁנֵי שְׁלֵר וּבְחֹרֵי עֵינָיִם
 הַדְּלֵק תִּמְאֶה בְּאוֹן גְּבֻרַת שְׁמַשׁ.
 בֵּן תֵּילֵל תִּקְוָה בְּאֲחֹרֵי הַדְּלֵת.
 בְּחַתְלֵהוּיִל מִקָּרַח בְּעִזְבוֹן כְּפוֹר.
 וְיִטָּה? נִפְתַּח כֹּל פִּצְעַת לְזוֹרֵה הַפְּלִח
 וּמִלֹּא הַשְּׁבָלִיִּים — קָדִים כִּי יִטְכֹּר.
 אֵין מִטִּיף רַחֲמִים, כְּרָסִם טַל מְרַגֵּעַ
 אֲדַמַּת שְׁחוֹר גְּלֵה הֵימָּה מְלַחֶה
 וּמִפְּטוֹמֹת סֵלִם אֲשֶׁר לְעַל הַרְקִיעַ,
 פְּרָכֹו שְׁלֵבִים, הִפְפִּסְגַּ קִרְחָה?
 עַל בֵּן אִם גַּם אֲצַעֵק מִי יֵהָא שׁוֹמֵעַ?
 וְכִי זֶה פֶּה יִקְרָא אֶת שְׁנַכְמֵב בְּדִיו
 וְאֵת אֲשֶׁר בְּרַם בְּכִרִית יִתְנַעֵנֵעַ —
 לֹא הִמְצָא עַדָּן לְדִוִּי אֲנֹשׁ בְּדִיו.

וְאִם אֲצַעֵק — מִי מִרְחֵק שׁוֹמֵעַ?
 מִי הַקּוֹרֵא אֶת שְׁנַכְמֵב בְּדִיו
 וְאֵת אֲשֶׁר בְּרַם בְּכִרִית הַתְּנַעֵנֵעַ? —
 לֹא הִמְצָא עַדָּן לְדִוִּי אֲנֹשׁ בְּדִיו.
 בְּכִרִי עַל הַנְּגוֹת אֲנִטְנוֹת רַעַד תִּרְעַנְנָה.
 שְׁאֵנַת בְּדִירוֹת, כְּסוּמָא תְנַשֵּׁשׁ.
 סֵהֲלִמְיוֹת לְכָב תְּנַעֵנֵעַ הַפְּרָנָה
 וּמִתְהַלֵּךְ אָדָם מְרַמְדִם, בּוֹלֵשׁ:
 אֲמִצָּא סָנָה חֶסֶה וְרָכֵף לְחֵם?
 עוֹף גְּרוֹעֵי-גֵף מִתְדַמַּת מְכוֹרָה.
 בְּלַיִל מְנַעַע כּוֹכֵב לֹא אֶחָד הַתְּנַחֵם.
 עַל כִּי הִלֵּךְ גּוֹפּוֹ לְמִקְוֹמֹת עֲבָרָה.
 וְלֹא אֶחָד קוֹנֵן עַל סִיר בְּשֶׁר שְׂבַע
 וְעַל כֶּף אִמָּא מְבוֹלָה כְּמִצְוֹלוֹת שְׁעַר.
 מֵה אִם כֹּל שְׁחִרִית לְשַׁעֲרִים נִצָּאָה
 כְּכֹלֵב לְאִימְלִיו וְעֵצָם אֵין מְכַבֵּר.